

BURUN TO'SIG'I QIYSHAYISHINING (SEPTUM DEVIASIYASI) NAFAS OLISH VA HAYOT SIFATIGA TA'SIRI

Shermatov Quddusbek Rustamjon o'g'li

Kokand University Andijon filiali
tibbiyot fakulteti davolash ishi yo'nalishi.

E-mail: shermatovquddusbek@gmail.com tel: +998883391402

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18084873>

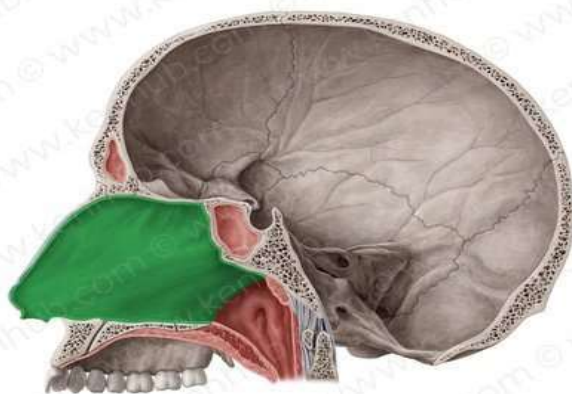
Annotatsiya. *Burun to'sig'i qiyshayishi (septum deviasiyasi) — LOR amaliyotida eng ko'p uchraydigan anatomik o'zgarishlardan biri bo'lib, burun bo'shlig'i orqali havo oqimining fiziologik o'tishini buzadi. Ushbu holat nafaqat nafas olish qiyinchiligi, balki bosh og'rig'i, uyqu buzilishi, tez-tez rinosinusitlar, quloq shamollashi va umumiy hayot sifatining pasayishiga olib keladi. Maqolada burun to'sig'ining normal anatomiyasi, septum deviasiyasining kelib chiqish sabablari, patofiziologik mexanizmlari hamda uning nafas olish tizimi va bemor hayot sifatiga ko'rsatadigan ta'siri batafsil yoritilgan. Shuningdek, klinik belgilar, tashxis qo'yish usullari va davolashning zamonaviy yondashuvlari tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *Burun to'sig'i, septum deviasiyasi, burun orqali nafas olish, rinosinusit, hayot sifati, LOR kasalliklari, septoplastika.*

Septum deviasiyasining patofiziologik asoslari va nafas olishga ta'siri

Burun to'sig'i (septum nasi) qiyshayishi — burun bo'shlig'ining anatomik tuzilishida eng ko'p uchraydigan o'zgarishlardan biri bo'lib, u havo oqimining fiziologik taqsimlanishini buzadi.

Normal sharoitda burun orqali o'tayotgan havo isitiladi, namlanadi va filtrlanadi. Septum deviasiyasi mavjud bo'lganda esa burun yo'llaridan birining torayishi, ikkinchisining kompensator kengayishi yuzaga keladi, natijada havo oqimi turbulent holatga o'tadi. Bu holat shilliq qavatning doimiy mexanik va termik ta'sirlanishiga olib kelib, shish, giperemiya va sekret ajralishining ortishiga sabab bo'ladi.

Nafas olishdagi mexanik qarshilikning ortishi gipoksiya elementlarini yuzaga keltiradi.

Ayniqsa tungi nafas olish buzilishi klinik ahamiyatga ega bo'lib, bu holat horlama, uyquning bo'linishi va obstruktiv uyqu apnoesi sindromi rivojlanishiga zamin yaratadi.

Natijada organizmning umumiy oksigenatsiyasi pasayadi, yurak-qon tomir va asab tizimlariga yuklama ortadi. Yuqori nafas yo'llari kasalliklari bilan bog'liqligi

Septum deviasiyasi fonida burun bo'shlig'ining drenaj va ventilyatsiya funksiyasi buziladi.

Bu holat qo'shimcha burun bo'shliqlarida (sinuslarda) sekret turg'unligiga olib kelib, surunkali rinosinusit rivojlanish xavfini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa gaymorit, etmoidit va frontal sinusit kabi kasalliklar septum deviasiyasi bilan bevosita bog'liq holda ko'p uchraydi.

Shuningdek, burun shilliq qavatining doimiy qurishi va mikrotravmatizatsiyasi epistaksis (burundan qon ketishi) holatlarining ko'payishiga sabab bo'ladi. Burun orqali nafas olishning yetarli bo'lmasligi og'iz orqali nafas olishga majbur etadi, bu esa faringit, laringit va pastki nafas yo'llari infeksiyalarining tez-tez qaytalanishiga olib keladi.

Hayot sifati va psixoemotsional holatga ta'siri

Septum deviasiyasi nafaqat mahalliy anatomik muammo, balki bemorning hayot sifatini pasaytiruvchi muhim omil hisoblanadi. Doimiy burun bitishi, bosh og'rig'i, hid bilishning pasayishi (giposmiya yoki anosmiya) bemorning kundalik faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Uyqu sifatining buzilishi surunkali charchoq, diqqatning pasayishi va ish unumdorligining kamayishiga olib keladi.

Psixoemotsional jihatdan esa bemorlarda asabiylik, depressiv holatlar va ijtimoiy faollikning pasayishi kuzatiladi. Ayniqsa yoshlar va mehnatga layoqatli aholi orasida bu holat hayot sifatini baholovchi ko'rsatkichlar (SF-36, NOSE shkalasi)da sezilarli yomonlashuv bilan namoyon bo'ladi.

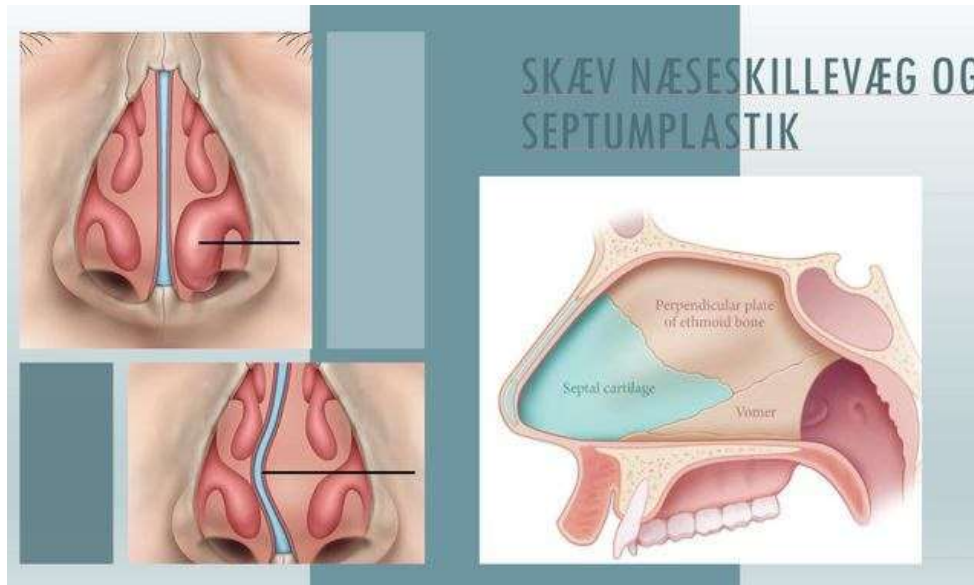
Dolzarblik va zamonaviy yondashuvlar

Bugungi kunda septum deviasiyasining dolzarbligi shundaki, u ko'pincha e'tibordan chetda qoladi yoki faqat estetik muammo sifatida baholanadi. Aslida esa bu patologiya kompleks yondashuvni talab qiluvchi funksional buzilishdir. Zamonaviy diagnostika usullari — endoskopiya, kompyuter tomografiya va rinomanometriya septum deviasiyasining nafas olishga real ta'sirini aniqlash imkonini bermoqda.

Jarrohlik davolash usuli — septoplastika bemorlarning nafas olish funksiyasini tiklash va hayot sifatini yaxshilashda samarali usul sifatida e'tirof etilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, operatsiyadan so'ng bemorlarning ko'pchiligida uyqu sifati, jismoniy faollik va umumiy psixoemotsional holat sezilarli darajada yaxshilanadi.

Burun aerodinamikasining buzilishi va kompensator o'zgarishlar

Septum deviasiyasi burun aerodinamikasini tubdan o'zgartiradi. Qiyshaygan tomonda burun yo'lining torayishi havo qarshiligini oshirsa, qarama-qarshi tomonda pastki burun chig'anog'ining (concha nasalis inferior) kompensator gipertrofiyasi rivojlanadi. Ushbu jarayon organizmning moslashuv reaksiyasi bo'lib, vaqt o'tishi bilan burun o'tkazuvchanligini yanada yomonlashtiradi. Natijada hatto anatomik jihatdan nisbatan keng tomonda ham nafas olish qiyinlashadi.

Bunday holatda shilliq qavatda doimiy venoz dimlanish kuzatiladi, bu esa vazomotor rinit va allergik rinit klinik belgilari bilan kechuvchi funksional buzilishlarni kuchaytiradi. Septum deviasiyasi mavjud bemorlarda konservativ davo usullarining samaradorligi past bo'lishi aynan shu patogenetik mexanizmlar bilan izohlanadi.

Hid bilish va reflektor mexanizmlarning buzilishi

Burun bo'shlig'i nafaqat nafas olish, balki hid bilish uchun ham muhim organ hisoblanadi.

Septum deviasiyasi natijasida havo oqimi hid bilish zonasiga (regio olfactoria) yetarli darajada yetib bormaydi. Bu holat hid molekularining retseptorlar bilan aloqasini cheklab, giposmiya yoki anosmiya rivojlanishiga olib keladi.

Shuningdek, burun shilliq qavatidagi reflektor zonalarning doimiy ta'sirlanishi vegetativ asab tizimi orqali umumiy reflektor javoblarni keltirib chiqaradi. Bunda bemorlarda tez-tez bosh og'rig'i, bosh aylanishi, yurak urishining tezlashuvi va arterial bosimning labilligi kuzatilishi mumkin. Ushbu belgilar ko'pincha noto'g'ri ravishda nevrologik yoki yurak-qon tomir kasalliklari bilan bog'lanadi.

Bolalar va o'smirlarda septum deviasiyasining alohida ahamiyati

Bolalar va o'smirlar yoshida septum deviasiyasi alohida klinik ahamiyatga ega. Ushbu davrda burun orqali nafas olishning buzilishi yuz-jag' skeletining noto'g'ri rivojlanishiga olib kelishi mumkin. Uzoq muddatli og'iz orqali nafas olish "adenoid tipdagi yuz" shakllanishiga, yuqori jag'ning torayishi va tish qatorining buzilishiga sabab bo'ladi.

Bundan tashqari, bolalarda surunkali gipoksiya diqqat yetishmovchiligi, xotiraning pasayishi va o'qishdagi qiyinchiliklar bilan namoyon bo'ladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, burun nafasining tiklanishi bolalarning kognitiv rivojlanishi va psixomotor faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Septum deviasiyasi va uyqu buzilishlari

Zamonaviy tibbiyotda septum deviasiyasi uyqu bilan bog'liq nafas buzilishlarining muhim etiologik omillaridan biri sifatida qaralmoqda. Burun o'tkazuvchanligining pasayishi tungi nafas qarshiligini oshirib, horlama va obstruktiv uyqu apnoesi sindromining rivojlanishiga olib keladi.

Uyqu vaqtida kislorod saturatsiyasining pasayishi yurak-qon tomir tizimiga qo'shimcha yuklama beradi.

Uzoq muddat davom etgan uyqu apnoesi arterial gipertenziya, yurak ishemik kasalligi va insult xavfining ortishi bilan bog'liq. Shu sababli septum deviasiyasini o'z vaqtida aniqlash va davolash profilaktik ahamiyatga ham ega.

Ijtimoiy va iqtisodiy jihatlar

Septum deviasiyasining hayot sifatiga ta'siri faqat klinik belgilar bilan cheklanmaydi.

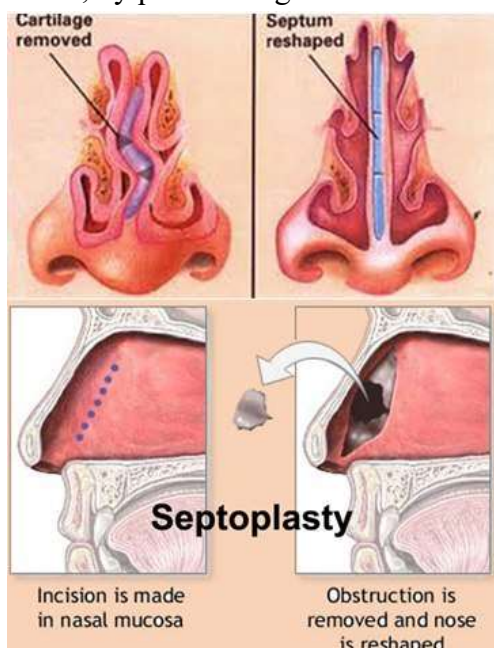
Doimiy burun bitishi va charchoq ish unumdorligining pasayishiga, tez-tez mehnatga layoqatsizlik holatlariga olib keladi. Bu esa sog'liqni saqlash tizimi va jamiyat uchun iqtisodiy yo'qotishlarni keltirib chiqaradi.

Zamonaviy hayot sharoitida ekologik omillar, havoning ifloslanishi va allergenlarning ko'payishi septum deviasiyasi fonida kechuvchi kasalliklarni yanada og'irlashtirmoqda. Shu bois ushbu patologiyani erta aniqlash va kompleks davolash dolzarb muammo bo'lib qolmoqda.

Davolash samaradorligi va hayot sifatining tiklanishi

Septoplastika va unga qo'shimcha ravishda bajariladigan konxotomiya yoki turbinoplastika operatsiyalari burun aerodinamikasini tiklashda yuqori samaradorlikka ega.

Klinik kuzatuvlar operatsiyadan keyin bemorlarning ko'pchiligida burun nafasining yaxshilanishi, uyqu sifatining normallasuvi va umumiy hayot sifatining oshishini ko'rsatadi.

Hayot sifatini baholovchi zamonaviy shkalalar (NOSE, SNOT-22) yordamida o'tkazilgan tadqiqotlar septum deviasiyasini jarrohlik yo'li bilan davolash nafaqat simptomlarni kamaytirishini, balki bemorning ijtimoiy va psixoemotsional holatini ham sezilarli darajada yaxshilashini tasdiqlaydi.

Xulosa qilib aytganda, burun to'sig'i qiyshayishi faqat anatomik nuqson emas, balki nafas olish tizimining funksional buzilishi bilan kechuvchi, bemorning umumiy hayot sifatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadigan holatdir. Ushbu patologiya ko'pincha yetarlicha baholanmaydi, natijada bemorlar yillar davomida surunkali burun bitishi, uyqu buzilishi va umumiy charchoq bilan yashashga majbur bo'ladilar.

Mening fikrimcha, septum deviasiyasiga erta tashxis qo'yish va individual yondashuv asosida davolash muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa yoshlar va mehnatga layoqatli aholida burun orqali to'liq nafas olishning tiklanishi nafaqat jismoniy holatni, balki psixoemotsional barqarorlik va ijtimoiy faollikni ham yaxshilaydi. Shuning uchun ham septum deviasiyasini LOR amaliyotida ikkilamchi muammo sifatida emas, balki kompleks baholash va davolashni talab qiluvchi dolzarb klinik holat sifatida ko'rish lozim.

Foydalangan adabiyotlar.

1. Rakhimov RI, Babakhanov GK, Rasulova NA, Umarov UKh, Kosimov SA. Nasal septum deviation (comprehensive descriptive review). Eurasian Journal of Otorhinolaryngology – Head and Neck Surgery.
2. Matqulov Shahzod Abdug'ofur o'g'li. Burun sferasidagi kasalliklarni jarrohlik amaliyoti bilan davolash usullari. Journal of New Century Innovations. (Burun to'sig'i qiyshayishi sabablari, belgilari, asoratlari va jarrohlik yondashuvlar haqida maqola)
3. Lutfullaev U.L., Kobilova S.Sh., Xusanova D.A., Boynazarov S.A., Mustafoev J.U. Nasal Septal Deviation: A Literature Review. Web of Medicine: Journal of Medicine, Practice and Nursing. (Septum deviasiyasining klinik ta'siri, nafas oqimi buzilishi va umumiy tahlil)
4. Burun to'sig'ining qiyshayishi. (tuzilishi, nafas olish buzilishi, klinik belgilar va davolash tavsifi, O'zbekiston Respublika oliy ta'lim elektron kutubxona materiali)